

K VÝVINU MYŠLIENKY ČESKO-SLOVENSKEJ ŠTÁTNOTI V KRAJANSKOM Hnutí V USA

ŠTEFAN KUCÍK

The author of the paper deals with the selected problems related to the development of the idea of Czecho-Slovak statehood in Slovak and Czech compatriotic movement in the USA.

Key words: Compatriotic movement in the USA; Memorandum of the Slovak League of America 1914–1915; Cleveland Agreement; Pittsburgh Agreement.

Predkladaná štúdia vychádza z prvých častí našej monografie *Podiel amerických Slovákov na autonomistickom hnutí na Slovensku (1918–1938)*.¹ Pôvodný text však na viacerých miestach dopĺňa a spresňuje. Ponúka tak precíznejší pohľad na vybrané problémy týkajúce sa vývinu myšlienky česko-slovenskej štátnosti v slovenskom a českom krajanskom hnutí v USA, ktoré sa tak v slovenskej, ako aj českej historiografii nachádzajú skôr na periférii ich záujmu. Paradoxne sa však dotýkajú kľúčových otázok vzniku našej spoločnej štátnosti, ktorých okružle sté výročia si budeme onedlho pripomínať. Našou túžbou je, aby sa predkladaná štúdia stala podnetom pre hlbší historický výskum a interpretácie aj v tejto oblasti slovensko-českých dejín.

Na rozdiel do iných európskych krajín sa na území Slovenska migrácia do zámoria objavila až v druhej polovici 19. storočia. Ojedinelé správy o prvých Slovákoch na pôde dnešných Spojených štátov amerických sa vyskytujú už v 18. storočí, ďalej v období občianskej vojny, či v období rokov 1848–1849. Boli to však len jednotlivé prípady, ktorých pohnútky boli značne odlišné od tých, ktoré zapríčiňovali hromadné vysťahovalectvo (išlo najmä o oknárov, drotárov, plátenníkov, bylinkárov ap.). O hromadnom vysťahovalectve z územia Slovenska do zámoria možno totiž hovoriť až od konca sedemdesiatych rokov 19. storočia. Pre porovnanie vysťahovalectvo z českých krajín sa začína o asi tridsať rokov skôr ako slovenské vysťahovalectvo.²

Na prahu prvej svetovej vojny žilo v Spojených štátov amerických podľa odhadov viac než pol milióna Slovákov.³ Slovenskí prisťahovalci v USA sa stali súčasťou tzv. novej imigrácie, charakterizovanej ako pracovná transatlantická migrácia. „Noví imigranti“ pochádzali z teritórií strednej, juhovýchodnej a východnej Európy, na rozdiel od predchádzajúcej etapy, v ktorej prevládali tzv. starí prisťahovalci zo severozápadnej Európy.⁴

K vysťahovalectvu Slovákov nútili ekonomické príčiny, bieda a hlad, nedostatok pôdy a pracovných príležitostí, neúroda, výskyt cholery, zadlženosť. Časť inteligencie opúšťala Slovensko aj pre národný a politický útlak spojený s násilnou maďarizáciou nemaďarských národností vo vtedajšom Uhorsku. Po príchode na americký kontinent si slovenskí prisťahovalci rýchlo zača-

¹ KUCÍK, Š.: *Podiel amerických Slovákov na autonomistickom hnutí na Slovensku (1918–1938)*. Martin 2011. Táto štúdia je súčasťou grantovej úlohy financovanej Agentúrou na podporu výskumu a vývoja č. SK-CZ-0063-11.

² VONDRÁŠEK, V. – HANZLÍK, F.: *Krajané v USA a vznik ČSR: v dokumentech a fotografiách*. Praha 2009, s. 5.

³ STOLÁRIK, M. M.: *The Role of American Slovaks in the Creation of Czecho-Slovakia, 1914–1918*. Slovak Studies, 8, 1968, s. 13.

⁴ BELEJ, M.: *Podmienky, organizovanie a priebeh vysťahovalectva zo Slovenska do USA v medzivojnovom období*. Historický zborník, 19, 2009, č. 1, s. 41.

li zakladať organizácie, ktoré slúžili na upevnenie ich novej existencie. Najdôležitejšími z nich sa stali nasledujúce tri: podporné spolky, časopisecká tlač a farnosti.⁵

Slováci prichádzajúci z bývalého Uhorska za prácou do Severnej Ameriky rýchlo zistili, že kým Spojené štáty ponúkajú veľké množstvo pracovných príležitostí v uhoľných baniach, oceľiarniach a rafinériách, táto krajina neposkytuje pracujúcim žiadne sociálne zabezpečenie. Keď slovenský vystaňovalca ochorel, utrpel pracovný úraz, a to dokonca i smrteľný, zamestnávateľ ani úrady neboli povinné ani jemu, ani jeho pozostalým vyplatiť žiadnu finančnú podporu alebo kompenzáciu. Slováci v Amerike si preto do roku 1890 založili okolo päťdesiat miestnych bratských podporných spolkov.⁶ Ich primárnou úlohou bolo za mesačné poplatky poskytovať svojim členom, resp. ich pozostalým, finančnú podporu v prípade úrazu, choroby alebo smrti. Tieto slovenské lokálne spolky sa neskôr začali spájať do veľkých národných organizácií. Na ich začiatku boli roku 1890 Národný slovenský spolok a Prvá katolícka slovenská jednota.⁷

Slovenskí vystaňovalci v Amerike čoskoro rozpoznali aj dôležitosť spoľahlivého zdroja informácií tak z ich domova, ako aj Nového sveta. To ich na území Spojených štátov viedlo k založeniu veľmi vitálnej časopiseckej tlače. Aj keď Slováci patria v USA medzi menšie etnické skupiny, od roku 1885 až do súčasnosti vydávali na ich území prinajmenšom 220 rôznych novín a časopisov. Viac než polovica z nich bola založená a redigovaná len asi tridsiatkou osôb alebo organizácií. Na začiatku slovensko-americkéj tlače v USA stál jednoduchý *Bulletin*, no čoskoro sa vyvinula do plnohodnotnej tlače pozostávajúcej z denníkov, týždenníkov a mesačníkov, ktorá v orientácii variovala od nacionalistickej až po maďarónsku, od sekulárnej po náboženskú a od socialistickej po kapitalistickú. Do roku 1914 súhrnný náklad slovensko-americkéj tlače predstavoval viac než 150 000 výtlačkov, čo bol štvornásobok nákladu slovenskej tlače v Uhorsku.⁸

Súbežne s potrebou sociálneho zabezpečenia a informácií z domova i Ameriky, konfesiónálne založení Slováci v USA túžili aj po bohoslužbách vo svojom vlastnom jazyku. To ich viedlo k zakladaniu vlastných farností. Do roku 1920 si Slováci v Spojených štátoch založili takmer 400 farností všetkých denominácií.⁹

Popri budovaní troch pilierov svojich nových komunit v USA, americkí Slováci nezabúdali ani na svojich rodákov v tzv. „starom kraji“. V rozpätí rokov 1870–1914 jednotliví slovenskí vystaňovalci zaslali niekoľko sto miliónov dolárov na podporu svojich rodín v Uhorsku. Navyše, slovenské bratské podporné spolky a ich predstavitelia v Amerike organizovali zbierky pre Slovenské národné múzeum, slovenské školy a kostoly v Uhorsku, publikovali honorované články slovenských intelektuálov vo svojich kalendároch a podporovali slovenských študentov na českých a moravských školách. Vďaka ich podpore bol napr. v roku 1906 do uhorského snemu zvolený rekordný počet slovenských poslancov.¹⁰

⁵ Viac o procese slovenského vystaňovalctva a usídľovania sa v Spojených štátoch amerických pozri STOLARIK, M. M.: *Immigration and Urbanization: The Slovak Experience, 1870–1918*. New York 1989, s. 1–71.

⁶ Ich prehľad pozri vo VESELÝ, Š.: *Prvé slovenské spolky v Spojených štátoch amerických*. Slováci v zahraničí 4–5, 1979, s. 9–57.

⁷ O slovenských bratských podporných spolkoch v USA pozri aj STOLARIK, M. M.: *A Place for Everyone: Slovak Fraternal-Benefit Societies*. In: Cummings, S. (ed.): *Self-Help in Urban America: Patterns of Minority Business Enterprise*. Port Washington 1980, s. 130–145.

⁸ Prehľad slovensko-americkéj časopiseckej tlače pozri v STOLARIK, M. M.: *The Slovak-American Press*. In: Miller, Sally M. (ed.): *The Ethnic Press in the United States: A Historical Analysis and Handbook*. Westport 1987, s. 353–368.

⁹ K procesu zakladania slovenských farností v USA pozri STOLARIK, M. M.: *Slovak Immigrants Come to Terms with Religious Diversity in North America*. *The Catholic Historical Review* 1, 2010, No. 1, 2010, s. 56–84.

¹⁰ STOLARIK, M. M.: *The Slovak League of America and the Canadian Slovak League in the Struggle for the Self-Determination of the Nation, 1907–1992*. *Slovakia* 39, 2007, No. 72–73, s. 10.

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 sa Maďari v Uhorsku vydali na cestu násilnej maďarizácie všetkých nemaďarských národností.¹¹ To viedlo amerických Slovákov k tomu, že čoraz viac začali hovoriť za Slovákov v Uhorsku a zasahovať do politického, hospodárskeho a kultúrneho života na Slovensku. Bolo to pochopiteľné, pretože v slobodných podmienkach Spojených štátov amerických v nich rýchlo dozrievalo národné uvedomenie. Vďaka tomu sa americkí Slováci skôr doformovali na moderný národ než Slováci v Uhorsku.¹² Navyše krajan-ská reprezentácia v USA mohla legitímne zastávať záujmy slovenského národa aj vďaka splnomocneniu na základe memoránd a inštrukcií národného vedenia v Turčianskom Svätom Martine z rokov 1905–1907, i vďaka príchodu popredných národovcov (Ivan Daxner, Anton Bielek, Karol Salva, Gustáv Maršall a i.), ktorí sem emigrovali, resp. boli vyslaní (I. Daxner) pred prvou svetovou vojnou.¹³

V snahe vytvoriť jednotnú organizačnú základňu a inštitucionálnu bázu na pomoc rodákum v Uhorsku, americkí Slováci 26. mája 1907 v Clevelande pristúpili k založeniu Slovenskej ligy v Amerike (ďalej aj SLA) ako svojej strešnej organizácie.¹⁴ Americkí Slováci však ani v období do vypuknutia Veľkej vojny, ani počas nej, neboli v názoroch na riešenie štátoprávneho postavenia Slovenska jednotní.¹⁵ V jej predvečer sa Slovenská liga v Amerike rozhodla formulovať svoj oficiálny politický program autonómie Slovenska na federatívnom základe, ktorý v rokoch 1914–1915 publikovala v osobitnom memorande.

Memorandum Slovenskej ligy v Amerike z rokov 1914–1915 bolo jedným z najvýznamnejších politických dokumentov vydaných americkými Slovákmí. Vyvieralo z ich potreby definovať svoj politický program v záujme Slovákov v Uhorsku. Nadväzovalo na *Memorandum slovenského národa* z roku 1861, ktoré požadovalo autonómiu Slovenska v rámci federalizovaného Uhorska.¹⁶ Vo svojej prvej štylizácii z neho prebralo takmer všetky významnejšie požiadavky. Tie rozšírilo o požiadavky čisto sociálneho rázu a o požiadavky vyrastajúce z americkej demokratickej skúsenosti. Nepriamym podnetom na vznik memoranda bola cesta grófa Mihála Károlyiho do USA v roku 1914 s cieľom politickej agitácie a finančnej zbierky za osamostatnenie Uhorska. Hoci tento liberálny maďarský politik mal prívržencov i medzi Slovákmí, americkí Slováci združení v Slovenskej lige v Amerike sa postavili proti jeho politike.¹⁷ Dňa 26. apríla 1914 veľké protestné zhromaždenie proti M. Károlyimu v Pittsburgu poverilo Ústredný výbor SLA vypracovať memorandum, ktoré by zhrnulo slovenské požiadavky a poukázalo na nega-

¹¹ K problematike maďarizácie nemaďarských národností v Uhorsku v tomto období pozri SCOTUS, V. [SETON-WATSON, R. W.]: *Národnostná otázka v Uhorsku*. Bratislava 1995.

¹² GOSIOROVSKÝ, M.: *Slovenská otázka za prvej svetovej vojny*. In: Slováci a ich národný vývin. (Zborník materiálov z V. zjazdu slovenských historikov v Banskej Bystrici). 2. dopl. vyd. Bratislava 1969, s. 293; ŠVORC, P.: *Rozbýjali monarchiu. Populárny slovník osobností česko-slovenského odboja 1914–1918*. Košice 1992, s. 32; ŠVORC, P.: *Americkí Slováci a Slovensko v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia*. Plameň 15, 1991, č. 7, s. 3. Slováci v Európe sa podľa historikov doformovali na moderný samobytný národ až v demokratických podmienkach ČSR. Porov. napr. VAŠŠ, M.: *Slovenská otázka v 1. ČSR (1918–1938)*. Martin 2011, s. 24–25.

¹³ KRAJČOVIČ, M.: *Slovenské národné hnutie v medzinárodnom kontexte. Od roku 1820 po vznik Slovenského štátu*. Bratislava 2010, s. 385; KUCÍK, Š.: *Andrej Hlinka a americkí Slováci*. In: Letz, R. – Mulík, P. (eds.): *Pohľady na osobnosť Andreja Hlinku*. Martin 2009, s. 168–169.

¹⁴ K založeniu Slovenskej ligy v Amerike pozri Jednota (Cleveland), 29. 5. 1907; *Ludové noviny* (Skalica), 4. 6. 1907; *Prvý Národný Kongress a Slovenská Liga v Amerike*. In: *Národný Kalendár pre rímsko- a grécko-katolíkov a evanjelikov*. Na prestupný rok 1908. Pittsburgh 1907, s. 58–60; PANKUCH, J.: *Dejiny clevelandských a lakewoodských Slovákov*. Cleveland 1930, s. 71–73; ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike*. Zv. II. Bratislava 1942, s. 113–124.

¹⁵ ŠVORC, P.: *Slováci v Amerike a vývin myšlienky česko-slovenskej štátnosti*. Sborník k dejinám 19. a 20. stololetí 13, 1993, s. 118.

¹⁶ PEKŇÍK, M. (ed.): *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*. Diel I. Bratislava 1998, s. 326; ŠVORC, P.: *Slováci v Amerike a vývin myšlienky česko-slovenskej štátnosti*. Sborník k dejinám 19. a 20. stololetí 13, 1993, s. 118.

¹⁷ ČULEN, K.: *Pittsburghská dohoda*. Bratislava 1937, s. 15, 19.

tívne postavenie Slovákov v Uhorsku.¹⁸ Prvý návrh textu memoranda predniesol na zvláštnej schôdzi amerických Slovákov 26.–27. mája 1914 Ivan Daxner, syn Štefana Marka Daxnera, jedného z autorov *Memoranda slovenského národa* z roku 1861.¹⁹

Vo svojej prvej štylizácii, ktorá vznikla ešte pred vypuknutím prvej svetovej vojny, sa memorandum prikláňalo k myšlienke autonómie v rámci federalizovaného Uhorska. Ivan Daxner ako jeden z hlavných autorov a štylizátorov memoranda spolu s Albertom P. Mamateyom,²⁰ predsedom SLA, a Ivanom Bielekom, redaktorom *Národných novín*, tlačového orgánu Národného slovenského spolku, zaujali takýto postoj, pretože ešte aj v prvých augustových dňoch roku 1914, keď medzi americkými Slovákami stále prebiehali rokovania o texte memoranda, bolo pre nich ťažké predpokladať rozsah začínajúceho vojnového konfliktu a jeho dôsledky. Táto tzv. pittsburská skupina vychádzala z posudzovania danej situácie a jej ambíciou bola rovnoprávnosť národov v rámci uhorského štátu. Svojím prouhorským postojom sa však dostala do ostrého sporu s tzv. skupinou newyorských Slovákov na čele s Milanom Gettingom, redaktorom *Slovenského Sokola*, a Ignáčom Gessayom, redaktorom *Newyorského denníka*.²¹ Títo navrhovanému textu memoranda vyčítali, že obchádzalo „česko-slovenskú“ otázku.²² Newyorská skupina amerických Slovákov v tomto období na základe inštrukcií z českého a slovenského domáceho prostredia presadzovala koncepciu pretvorenia dualistického Rakúska-Uhorska na trialistické, v ktorom by popri Rakúsku a Maďarsku ako samostatná jednotka figurovali české krajiny (Čechy, Morava a Sliezske) spojené so Slovenskom.²³

Tretiu skupinu tvorili slovenskí socialisti, ktorí nedokázali nájsť v tomto období spoločnú platformu spolupráce s predchádzajúcimi skupinami amerických Slovákov, aj keď čiastočne inklinovali k newyorskej skupine.²⁴

Slovenská liga v Amerike sa poslednýkrát zaoberala textom memoranda 10. septembra 1914. Významnú rolu tu zohralo vypuknutie prvej svetovej vojny, ktoré viedlo ku korekcii názorov jednotlivých skupín amerických Slovákov. Výsledkom rokovaní bolo kompromisné znenie vychádzajúce v ústrety aj požiadavkám M. Gettinga a I. Gessaya.²⁵ V memorande americkí Slováci žiadali „pre slovenský národ úplnú samosprávu a voľnosť sebaurčovania tak na politickom, ako aj na kultúrnom a hospodárskom poli“.²⁶

Memorandum tak vo svojej konečnej podobe vychádzalo v ústrety všetkým skupinám, ktoré sa bezprostredne pred prvou svetovou vojnou a v jej prvých mesiacoch vyhranili (nielen v USA, ale napríklad aj v Rusku) v náhľadoch na možné riešenie postavenia Slovákov v Uhorsku. Tie zahŕňali zotrvanie Slovenska vo federalizovanom Uhorsku, federalizáciu habsburskej monarchie, pri ktorej by Slovensko spolu s českými krajinami tvorilo jednu časť oproti Rakúsku a zvy-

¹⁸ Jednota (Middletown), 12. 2. 1958, s. 3.

¹⁹ GETTING, M.: *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. B. m. 1933, s. 35.

²⁰ Albert Pavol Mamatey, predseda SLA v rokoch 1911–1920.

²¹ ČULEN, K.: *Pittsburghská dohoda*. Bratislava 1937, s. 25, 30; DAXNER, I.: *Ako sa vodí nášmu slovenskému národu v Česko-slovenskej Republike?* Pittsburgh 1924, s. 29; ŠVORC, P.: *Americkí Slováci a Slovensko v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia*. Plameň, 15, 1991, č. 7, s. 3.

²² GETTING, M.: *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. B. m. 1933, s. 36.

²³ Tamže, s. 23–26, 30–33, 37–38.

²⁴ PEKNÍK, M.: *Názory na riešenie slovenskej otázky za prvej svetovej vojny a počiatky smerovania slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska*. In: Pekník, M. et al.: *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava 2000, s. 89.

²⁵ ČULEN, K.: *Pittsburghská dohoda*. Bratislava 1937, s. 38–39; Jednota (Middletown), 2. 10. 1914, s. 1.

²⁶ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave (ďalej ASSV), fasc. 235A, *Memorandum Slovenskej Lígy v Amerike, vydané menom amerických Slovákov, v záujme Slovákov v Uhorsku, 1914–1915*, s. 7. Konečná štylizácia memoranda vyšla v šiestich jazykoch (slovenskom, anglickom, nemeckom, francúzskom, ruskom a maďarskom) s cieľom zmedzinárodného slovenskej otázky. Pôvodný text memoranda bol publikovaný ako príloha v knihe VACOVSKÝ, Dr. [IVANKA, M.]: *Slováci a Maďari. Politicko-Historická úvaha*. Pittsburgh 1914, s. 101–107.

šnému Uhorsku, pripojenie Slovenska k cárskemu Rusku alebo jeho spojenie s budúcim poľským štátom. Podľa vyjadrenia A. P. Mamateya *Memorandum* navyše nevyučovalo ani požiadavku úplnej štátnej samostatnosti Slovenska: „*Ale v Memorandume nehovoríme určite, či tú vôľnosť a tú samosprávu*²⁷ *chceme mať v osobitnom, na seba ponechanom ‚Slovensku‘, alebo či v starom ‚Uhorsku‘ (jestli ono zostane nerozbité!), alebo či v nejakom novom slavianskom štáte, ktorý bude snád po tejto vojne na rumoch Rakúsko-Uhorska utvorený.*“²⁸ Myšlienka nezávislého Slovenska nebola americkým Slovákom cudzia. V *Amerikánsko-slovenských novinách* ju roku 1905 uviedol a zanietene presadzoval ich redaktor Adalbert Tholt-Veľkoštiavnický. Aj keď sa vtedy väčšine amerických Slovákov zdala príliš radikálna, po vypuknutí prvej svetovej vojny ju časť Slovákov v USA prijímala ako možné riešenie slovenskej otázky.²⁹

Memorandum teda nechávalo do veľkej miery možnosti emancipácie Slovenska otvorené. Akékoľvek z riešení navrhovaných v memorande však bolo späté s myšlienkou autonómneho postavenia Slovenska na federatívnom základe.³⁰ Hlavný význam *Memoranda* z rokov 1914–1915 spočíval v tom, že americkí Slováci ním verejne vystúpili v mene celého slovenského národa, a to celkom samostatne, jednoznačne sa uvedomujúc ako osobitná etnická jednotka. Navyše, vydaním memoranda americkí Slováci vzhľadom na postavenie Slovákov v Uhorsku prebrali iniciatívu v riešení slovenskej otázky do vlastných rúk. Na druhej strane z *Memoranda* je zrejmé aj politická neujasnenosť názorov amerických Slovákov na riešenie štátoprávneho postavenia Slovenska.

V prvých mesiacoch Veľkej vojny tak v úvahách amerických Slovákov o budúcom postavení slovenského národa rezonovalo zabezpečenie samosprávneho vývinu Slovenska bez ohľadu na to, v akom štátoprávnom usporiadaní to bude. Zároveň však v týchto úvahách postupne začal prevládať názor, že najpriateľnejším riešením bude štátne spojenie s Čechmi za predpokladu, že slovenský národ bude mať v tomto štátnom zväzku zabezpečený plný samobytný vývin. Medzi slovenskými predstaviteľmi krajanského hnutia v USA existovali isté obavy z českej supremacie, z politického a hospodárskeho tlaku silnejšieho českého národa, resp. z eventuálnej asimilácie Slovákov. Náznaky o existencii tohto problému boli badateľné už od nadväzovania prvých kontaktov s českými krajanskými organizáciami. Uvedené obavy amerických Slovákov nepramenili iba z prevahy českej zložky zahraničného odboja, ktorá práve v USA nebola taká zreteľná, ale umocňovali ich isté predstavy o Slovákoch ako o uhorskej vetve československého národa a neskôr o jednotnom československom národe. Preto sa v slovensko-americkej tlači objavili hlasy o tom, či tzv. československá národná jednotka v praxi nie je len istou obmenou „*egy egységes magyar állam eszme*“ (idei jednotného maďarského štátu).³¹ Významným fakto-

²⁷ Zvýraznené v origináli.

²⁸ Národné noviny (Pittsburgh), 10. 12. 1914, s. 4. Na inom mieste však A. Mamatey požiadavku úplnej štátnej samostatnosti Slovenska na základe uvedeného memoranda vylúčil: „*My žiadame samosprávu pre Slovensko, nie ako osobitný samostatný štát, ale ako zvláštny administratívny politický celok, bez ohľadu na to, k akému väčšiemu štátnemu útvaru on, ako spolutvoriaca časť, pridelený bude pri zelenom stole diplomatov.*“ SLABEY, A. P.: *Prehľad dejín Slovákov v Amerike*. In: Kalendar Národného Slovenského Spolku v Spojených štátoch Amerických. Na obyčajný rok 1926 majúci 365 dní. Pittsburgh 1926, s. 55.

²⁹ ŠVORC, P.: *Slováci v Amerike a vývin myšlienky česko-slovenskej štátnosti*. Sborník k dejinám 19. a 20. storočia 13, 1993, s. 118–119; ŠVORC, P.: *Americkí Slováci a Slovensko v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia*. Plameň 15, 1991, č. 7, s. 3; PEKNÍK, M.: *Názory na riešenie slovenskej otázky za prvej svetovej vojny a počiatky smerovania slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska*. In: Pekník, M. et al.: *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava 2000, s. 86–87. Okrem série článkov A. Tholt-Veľkoštiavnický svoje názory publikoval aj osobitnej štúdií THOLT-VELKOŠTIAVNICKÝ, A.: *Národ a Národnosť*. Pittsburgh 1907. Bližšie o A. Tholtovi-Veľkoštiavnickom, o jeho aktivitách i názoroch pozri vo ŠVORC, P.: *Burič v kabáte redaktora*. Slovenské národné noviny, 30. 3. 1993, s. 16.

³⁰ Národné noviny (Pittsburgh), 10. 12. 1914, s. 4.

³¹ HRONSKÝ, M.: *Slovensko pri zrode Československa*. Bratislava 1987, s. 77.

rom, ktorý na začiatku prvej svetovej vojny bránil intenzívnejšej spolupráci amerických Slovákov a Čechov bola aj skutočnosť, že kým americkí Slováci mali od roku 1907 centrálnu organizáciu Slovenskú ligu v Amerike, na českej strane takáto organizácia, ktorá by bola schopná spolupracovať so Slovenskou ligou, ešte neexistovala. České národné združenie bolo síce založené už v septembri 1914, ale jeho počiatkový program ešte nezodpovedal potrebám rozvoja česko-slovenskej politickej spolupráce. Obrat nastal až na prvej konferencii Českého národného združenia 13.–14. marca 1915 v Clevelande, kde česká strana vyslovila sympatie osloboditeľským snahám Slovákov a žiadala odbočky Českého národného združenia, aby s nimi udržiavali kontakty.³²

Výsledkom tendencií postupného, i keď v mnohých smeroch komplikovaného zblížovania slovenského a českého krajanského hnutia v USA bolo uzavretie *Clevelandskej dohody* 22. októbra 1915 medzi Českým národným združením a Slovenskou ligou v Amerike ako spoločného politického programu v záujme Čechov a Slovákov v Rakúsku-Uhorsku.³³ Samotnému podpisu *Clevelandskej dohody* predchádzali niekoľkomesačné rokovania a ostré výmeny názorov, v ktorých predstavitelia Slovenskej ligy v Amerike vystupovali proti úsiliu českých partnerov pripojiť slovenskú zložku odboja iba ako nejaký prívěsok k základnej českej akcii.³⁴

Podnet na uzavretie *Clevelandskej dohody* vyšiel z českej strany. Na jeho začiatku bol pokyn T. G. Masaryka, aby sa České národné združenie ujalo iniciatívy a nadviazalo užšie kontakty so Slovenskou ligou v Amerike s cieľom nájsť spoločnú politickú platformu česko-slovenského zahraničného odboja. Masaryk totiž veľmi skoro rozpoznal mimoriadny význam amerických Čechov a Slovákov pre zahraničný odboj. Na základe toho pobádal amerických Čechov, aby sa usilovali uzavrieť so Slovákami v USA dohodu, ktorá by ich zapojila do podporovania zahraničnej akcie a súčasne by mu umožnila oficiálne vystupovať v mene Slovákov. Tajomník Českého národného združenia Josef Tvrzický zaslal Slovenskej lige v Amerike hotový text dohody a pozval ju na spoločnú konferenciu do Clevelandu. Na nej bola medzi slovenskou a českou stranou po malých zmenách a dodatkoch k navrhovanému textu dosiahnutá dohoda, podľa ktorej americkí Slováci a Česi mali pracovať na spolení českého a slovenského národa „*vo federatívnom zväzku štátov, s úplnou národnou autonómiou Slovenska*“.³⁵ Ako to vyjadril I. Gessay, na základe *Clevelandskej dohody* mali byť podľa vzoru USA vytvorené „*Spojené Štáty Česko-Slovenské*“.³⁶

Česká strana deklarovala, že obsah *Clevelandskej dohody* je známy aj T. G. Masarykovi, ktorý s ním podľa jej tvrdenia vyjadril svoj súhlas.³⁷ Takto uistení americkí Slováci podstatnú časť česko-slovenskej odbojovej akcie až do jej zavŕšenia v roku 1918 vystupovali s americkými Čechmi rovnocenne v zmysle anglického „*fifty-fifty*“ a k spoločným výdavkom, ako uviedol I. Gessay, prispievali prinajmenšom päťdesiatimi percentami.³⁸

³² PEKNÍK, M.: *Názory na riešenie slovenskej otázky za prvej svetovej vojny a počiatky smerovania slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska*. In: Pekník, M. et al.: *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava 2000, s. 103.

³³ ASSV, fasc. 235A2, *Clevelandská dohoda*; Jednota (Middletown), 24. 11. 1915, s. 4–5; PANKUCH, J.: *Dejiny clevelandských a lakewoodských Slovákov*. Cleveland 1930, s. 113–117, 135–137.

³⁴ HRONSKÝ, M.: *Slovensko pri zrode Československa*. Bratislava 1987, s. 79–80.

³⁵ ASSV, fasc. 235A2, *Clevelandská dohoda*; PEKNÍK, M.: *Názory na riešenie slovenskej otázky za prvej svetovej vojny a počiatky smerovania slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska*. In: Pekník, M. et al.: *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava 2000, s. 107–108; DAXNER, I.: *Ako sa vodí nášmu slovenskému národu v Česko-slovenskej Republike?* Pittsburgh 1924, s. 8; GETTING, M.: *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. B. m. 1933, s. 63; STOLÁRIK, M. M.: *The Role of American Slovaks in the Creation of Czecho-Slovakia, 1914–1918*. Slovak Studies, 8, 1968, s. 26. Celý text *Clevelandskej dohody* pozri v prílohe 1.

³⁶ GESSAY, I.: *Rozpomienka na uzavretie Československej dohody*. Bratislava 1928, s. 8.

³⁷ Tamže; DAXNER, I.: *Ako sa vodí nášmu slovenskému národu v Česko-slovenskej Republike?* Pittsburgh 1924, s. 8.

³⁸ GESSAY, I.: *Rozpomienka na uzavretie Československej dohody*. Bratislava 1928, s. 9.

Hlavný význam *Clevelandskej dohody* s ohľadom na budúcu česko-slovenskú štátnosť spočíval v tom, že sa ňou položil základ spoločného postupu amerických Čechov a Slovákov v zahraničnom odboji. Nezanedbateľným momentom bola aj skutočnosť, že po jej podpísaní americkí Slováci začali významne finančne prispievať na česko-slovenskú oslobodeneckú akciu, čím iste v nemalej miere prispeli k jej úspešnému zavŕšeniu.

V kontexte slovenských emancipačných snáh je však význam *Clevelandskej dohody* omnoho hlbší. Jej prijatie je totiž odrazom nekompromisného postoja slovensko-americkej reprezentácie v otázke slovenskej samobytnosti a požiadavky práva na samourčenie a úplnej samosprávy pre slovenský národ. Jej museli ustúpiť aj reprezentanti amerických Čechov v pozadí s T. G. Masarykom, ktorý s dualistickým riešením štátoprávneho usporiadania budúceho Česko-Slovenska už vtedy pravdepodobne nesúhlasil.³⁹

Uzavretím *Clevelandskej dohody* sa však otázka postavenia Slovenska v budúcom česko-slovenskom štáte nevyriešila. V nej obsiahnutý základný federatívny princíp v rovnoprávnosti – česko-slovenský dualizmus vedúci predstavitelia česko-slovenského odboja na čele s T. G. Masarykom totiž nielenže oficiálne neuznali, ale svojimi prejavmi ho dezavovali.⁴⁰ Podmienky dohodnuté v *Clevelandskej dohode* boli totiž v nasledujúcom období konfrontované s nekompromisným presadzovaním idey jednotného československého (politického i etnického) národa.

Rozpory v českom a slovenskom krajanskom hnutí vyústili v roku 1918 do definitívneho rozdelenia amerických Slovákov na dva tábory. Kým jedna skupina zostala verná programu T. G. Masaryka a jeho koncepcii nového štátu Čechov a Slovákov, druhá zaujala voči T. G. Masarykovi nedôverčivý postoj a na pripravovaný nový štát sa pozerala značne rezervovane. Kontúry uvedeného rozdelenia, ktoré boli badateľné už roku 1917, sa ešte viac prehĺbili, keď T. G. Masaryk vyslal do Ameriky Jána Jančeka, slovenského legionára a člena Československej národnej rady v Rusku, aby konsolidoval spoluprácu amerických Čechov a Slovákov a zjednotil ich v česko-slovenskom tábore.⁴¹ Začiatkom roku 1918 si totiž Masaryk jasne uvedomil, že ak sa má česko-slovenské oslobodzovacie hnutie úspešne zavŕšiť podľa jeho predstáv, musí dosiahnuť, aby sa české a slovenské krajanské hnutie v USA organizačne zjednotilo.⁴²

J. Janček pricestoval do Ameriky v januári 1918. Bezprostredne po svojom príchode skritizoval Slovenskú ligu v Amerike za jej laxnosť a ako nápravu rivality a podozrievania medzi Čechmi a Slovákami navrhol založenie Československej národnej rady v Amerike. V dňoch 9.–12. februára 1918 sa na Jančekov podnet stretli zástupcovia SLA a Českého národného združenia v Chicagu, kde odsúhlasili založenie navrhovanej organizácie.⁴³ Hoci Slováci trvali na tom, aby v duchu *Clevelandskej dohody* v nej bolo zastúpenie Čechov a Slovákov rovnaké a Česí s touto požiadavkou súhlasili, pod vplyvom J. Jančeka bola Československá národná rada v Amerike podriadená Československej národnej rade v Paríži, čím sa jej význam oslabil.⁴⁴

Potom, čo J. Janček uspel v prítiahnutí Čechov a Slovákov k užšej spolupráci v Československej národnej rade v Amerike, podnikol kroky, aby aj pripravovaný XI. kongres SLA prispel

³⁹ Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i., Archiv ÚTGM, f. Tomáš Garrigue Masaryk, V – válka (1900)–1914–1918–(1928), k. 311, list L. Fishera, predsedu ČNZ a J. Tvrzického-Kramera, tajomníka ČNZ, T. G. Masarykovi z 13. 11. 1915.

⁴⁰ KRAJČOVIČ, M.: *Slovenské národné hnutie v medzinárodnom kontexte. Od roku 1820 po vznik Slovenského štátu*. Bratislava 2010, s. 386.

⁴¹ STOLÁRIK, M. M.: *The Role of American Slovaks in the Creation of Czecho-Slovakia, 1914–1918*. Slovak Studies, 8, 1968, s. 42.

⁴² *Dejiny Slovenska*. Diel VI. *Od konca 19. stor. do roku 1918*. Bratislava 1986, s. 463.

⁴³ STOLÁRIK, M. M.: *The Role of American Slovaks in the Creation of Czecho-Slovakia, 1914–1918*. Slovak Studies, 8, 1968, s. 42–43.

⁴⁴ STOLÁRIK, M. M.: *Immigration and Urbanization: The Slovak Experience, 1870–1918*. New York 1989, s. 226.

ku koncentracii česko-slovenských síl. Presvedčil predstaviteľov SLA, aby sa kongres konal v New Yorku, centre čechofilských Slovákov združených v Slovenskej telocvičnej jednote Sokol na čele s Milanom Gettingom. XI. kongres, ktorý schválil ustanovenie Československej národnej rady v Amerike a zvolil jej slovenských členov,⁴⁵ definitívne prispel k organizačnému zjednoteniu slovenského a českého krajanového hnutia v USA. M. Getting mohol preto konštatovať: „Kongres Slovenskej Lígy, vydržovaný 22. a 23. februára v New Yorku bol a je vyvrcholením úspechu v smere **za československú národnú jednotu**.⁴⁶ Nielen že uznesenie spoločnej rady v Chicagu bolo jednohlasne prijaté, ale aj celá správa Slovenskej Lígy dostala sa konečne do rúk československy smýšľajúcich ľudí [...].“⁴⁷ Hneď po tomto organizačnom zjednotení amerických Slovákov a Čechov v Čs. národnej rade v Amerike ohlásil svoj príchod do Ameriky T. G. Masaryk.⁴⁸

Konštatovanie M. Gettinga však neznamenalo, že všetci americkí Slováci jednoznačne stáli na platforme spolupráce s Čechmi. Jozef Hušek, redaktor týždenníka *Jednota*, tlačového orgánu Prvej katolíckej slovenskej jednoty, najsilnejšej slovenskej podpornej organizácie v Amerike, neprestával od začiatku roku 1918 na jej stránkach vyjadrovať svoje obavy. V januári 1918 Hušek odmietol insinuáciu českého profesora Ferdinanda Píseckého, že Slováci nie sú schopní mať svoj vlastný štát, a preto sú odkázaní na pomoc Čechov. Ako riešenie slovenskej otázky Hušek navrhol federáciu národov Rakúska-Uhorska a Balkánu a potrebu spojenia všetkých Slovanov, ku ktorému by spojenie Čechov a Slovákov bolo len prvým krokom.⁴⁹ Dňa 8. mája 1918 Hušek upozornil, že T. G. Masaryk, predseda Československej národnej rady v Paríži a uznaná hlava česko-slovenského oslobodzovacieho hnutia, po svojom príchode do Chicaga z Ruska 5. mája 1918 v príhovore hovoril len o českej veci a Slovákov ignoroval.⁵⁰ Dňa 15. mája Hušek zverejnil list slovenského legionára vo Francúzsku, ktorý sa sťažoval na zlé zaobchádzanie z českej strany a Hušek požadoval, aby SLA urobila vo veci nápravu.⁵¹ Dňa 22. mája 1918 ostro odmietol koncepciu jednotného československého národa a vyjadril pochybnosti, či celá oslobodenecká akcia nie je konaná len v českom záujme. V tom prípade nie je hodna najmenej slovenskej obety: „*Boj za Veľkú Čechiu nie je hoden jediného slovenského groša a jedinej slovenskej kvapky krvi! [...] Chceme čisté víno! To je, chceme vedieť, či naša akcia je za Veľkú Čechiu, alebo za svobodné, samostatné Slovensko a za svobodné a samostatné Česko! Ak bojujeme za ‚Greater Bohemia‘, vtedy budúcnosť slovenčiny, naša národná individualita bude lepšie zabezpečená vo federatívnom Rakúskouhorsku, ako v česko-slovenskom štáte*.“⁵² A dňa 29. mája 1918 Hušek znovu napísal, že „*federácia národov rakúsko-uhorských našla by vo Washingtoni viac sluchu ako neodvislý česko-slovenský štát*.“⁵³

Hušekovo nezávislé stanovisko predstavovalo pre česko-slovenské hnutie nebezpečenstvo, pretože nemajúc žiadny mandát od Slovákov v Uhorsku, Česi v exile, ktorí presadzovali my-

⁴⁵ Členmi Československej národnej rady v Amerike sa za slovenskú stranu stali: Albert P. Mamatey, Ján Janček, Gejza H. Mika, Ján Kubašek, Jozef Murgaš, Andrej Schustek, Ján Pankuch a Milan Getting. *Zápisnice z XI. Kongressu Slovenskej Lígy v Amerike odobývaného dňov 22. a 23. februára 1918 v Českej Národnej Sieni, New York, N. Y. B. m. b. r., s. 50–52.*

⁴⁶ Zvýraznil M. Getting.

⁴⁷ GETTING, M.: *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. B. m. 1933, s. 146.

⁴⁸ SIDOR, K.: *Zásahy Slovenskej Lígy v Amerike do politického vývinu slovenského (1914–1939)*. In: Šprinc, M. (ed.): *Slovenská liga v Amerike štyridsaťročná*. B. m. 1947, s. 44.

⁴⁹ *Jednota* (Middletown), 9. 1. 1918, s. 4.

⁵⁰ *Jednota* (Middletown), 8. 5. 1918, s. 1.

⁵¹ *Jednota* (Middletown), 15. 5. 1918, s. 2, 4.

⁵² *Jednota* (Middletown), 22. 5. 1918, s. 4.

⁵³ *Jednota* (Middletown), 29. 5. 1918, s. 4.

šlienku zjednotenia Čechov a Slovákov, sa museli spoliehať na amerických Slovákov a hľadať takýto mandát u nich. Česi, keďže sa usilovali o uznanie česko-slovenského hnutia spojencami a Spojenými štátmi americkými, mali životný záujem na podpore oslobodzovacej akcie zo strany amerických Slovákov a akékoľvek slovenské prehlásenia proti tomuto hnutiu sa mohli stať veľmi neprijemnými, ba možno osudnými.⁵⁴

V reakcii na Hušekovo zásadné stanovisko, T. G. Masaryk prisľúbil písomne zaručiť Slovákom v novom štáte Česko-Slovensku úplnú autonómiu. Stalo sa tak na zasadnutí Československej národnej rady v Amerike v Pittsburghu 31. mája 1918 uzavretím tzv. *Pittsburskej dohody*.⁵⁵ J. Hušek, keďže nebol členom rady, čakal na výsledok porady vo vedľajšej miestnosti. Prv však, než sa schôdza začala, zavolať von predsedu Slovenskej ligy A. P. Mamateya a predstrel mu nasledujúce ultimátum: „*Masaryk alebo podpíše menom Česko-Slovenskej Národnej Rady (Masaryk, Štefánik a Beneš) Clevelandskú dohodu, alebo podpíše druhý kontrakt, ktorý zaručí Slovensku národnú autonómiu Slovenska, alebo – my katolíci z Lígy vystúpime a budeme proti nej bojovať.*“⁵⁶ Túto skutočnosť priznal aj sám T. G. Masaryk, keď o *Pittsburskej dohode* neskôr napísal, že ju podpísal „*k uspokojení malé slovenské frakcie, ktorá snila o bůh ví jaké samostatnosti Slovenska*“.⁵⁷ J. Hušek si v tejto súvislosti dovolil polemiku: „*Nejdem sa hádat, jak malá alebo velká bola tá frakcia, ale fakt, že mala dost' mravnéj moci ,pritlačit' Masaryka, svedčí o tom, že tento ,najväčší štátnik sveta' nepovažoval ju vtedy za tak ,malú frakciu*“.⁵⁸ Hušek totiž pokračuje: „*Dva razy priniesol mi predseda Lígy Masarykom ceruzou napísaný koncept Pittsburskej Dohody. Dva razy upozornil som predsedu na to, že najväznejší bod našej požiadavky, slovenský snem, v jej texte nie je. Vyhováral sa, že Masaryk to neuznáva za potrebné a hovoril mi o bratskej láske, ktorá nám vraj viac dá, jako nám Masarykov podpis zaručit' môže. Predseda Lígy vrátil sa do poradnej siene a ja som čakal. Po chvíli prišiel ku mne zasa, aleže prišiel so starou pesničkou vrátil sa ako prišiel. Konečne asi za pol hodinky vyrútil sa zo zasedacej siene,*

⁵⁴ STOLÁRIK, M. M.: *The Role of American Slovaks in the Creation of Czecho-Slovakia, 1914–1918*. Slovak Studies, 8, 1968, s. 48.

⁵⁵ Jednota (Middletown.), 5. 6. 1918, s. 6. Aj keď sa nám o uzavretí *Pittsburskej dohody* zachovalo niekoľko verzií, napriek niektorým odchýlkam sa všetky v podstatných veciach zhodujú: MAMATEY, A.: *Česko-slovenská dohoda*. Nové Slovensko, 24. 6. 1918, s. 5; *Prehľad vážnejších udalostí v histórii I. Kat. Slovenskej Jednoty*. Jednota. Katolícky kalendár na obyčajný rok 1931, 1931, s. 29–87, HUŠEK, J.: *Pittsburská Dohoda*. Jednota. Katolícky kalendár na priestupný rok 1933, 1933, s. 109–113; GETTING, M.: *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. B. m. 1933, s. 160; GESSAY, I.: *Rozpomienka na uzavretie Československej dohody*. Bratislava 1928, s. 12–13; BIELEK, I.: *Autonomia neoslábi, ale posilní*. In: Kalendár Hlinkovej slovenskej ľudovej strany na rok 1938. Bratislava [b. r.], s. 68–71; PANKUCH, J.: *Ján Pankuch spomína*. In: Kalendár Hlinkovej slovenskej ľudovej strany na rok 1938. Bratislava [b. r.], s. 72–74. Otvorenou otázkou dodnes ostáva dátum vzniku *Pittsburskej dohody*. Viac svetla do tohto problému vnáša protokol zo zasadnutia Československej národnej rady v Amerike z 31. mája 1918, ale ani na základe neho nie je možné s určitosťou stanoviť presný dátum uzavretia *Pittsburskej dohody*. Z protokolu vyplýva, že *Pittsburská dohoda* nebola uzavretá počas hlavného rokovania, keďže priebeh jej uzavretia nie je v protokole detailne zachytený. V protokole je však zaznačené znenie *Pittsburskej dohody*. Je zaujímavé, že pri mnohých dohadoch historikov o dátume vzniku *Pittsburskej dohody* ani jeden z nich ne citoval uvedený protokol. Kým dosiaľ bolo za prvé známe znenie *Pittsburskej dohody* považované to, ktoré bolo uverejnené v prvom čísle *Nového Slovenska*, úradného orgánu SLA, 24. júna 1918 vtedajším predsedom SLA A. P. Mamateyom, citovaný protokol uvádza, aj keď v českom jazyku, prvé známe znenie *Pittsburskej dohody* vôbec. Archiv Matice slovenskej, f. Slováci v USA, sign. 51. – 56./23./1917 – 18/10/3, *Protokol 2. schůze Odbočky ČSNR v Americe, konané dne 31. května 1918, v Moose Temple, Pittsburgh, Pa.* Protokol bol publikovaný v KUCÍK, Š.: *Protokol 2. schůze Odbočky Československej národnej rady v Americe, konanej dňa 31. mája 1918 v Moose Temple, Pittsburgh, Pa.* Dejiny. Internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove 4, 2010, č. 2, s. 163–181.

⁵⁶ HUŠEK, J.: *Pittsburská Dohoda*. Jednota. Katolícky kalendár na priestupný rok 1933, 1933, s. 110.

⁵⁷ MASARYK, T. G.: *Světová revoluce*. Praha 1925, s. 262.

⁵⁸ HUŠEK, J.: *Pittsburská Dohoda*. Jednota. Katolícky kalendár na priestupný rok 1933, 1933, s. 111.

*objal ma, a vybozkal na obe líce, podľa slovanského obyčaja. „Vítazstvo! Masaryk svojim slovom, svojim podpisom a menom Česko-Slovenskej Národnej Rady zaručil Slovensku snem! A schôdzka akt ten prijala jednohlasne.“*⁵⁹

Hušekov nekompromisný postoj bol pravdepodobne zosilnený aj incidentom, ktorý sa udial na dôvernej porade T. G. Masaryka s americkými Slovákmi v Pittsburgu v predchádzajúci deň, 30. mája 1918. Tu boli Hušekovi F. Píseckým vytknuté jeho postoje publikované v *Jednote* od januára do mája 1918. Osobitný dôraz bol položený na jeho citovaný výrok, že boj za Veľkú Čechiu nie je hoden jediného slovenského groša a jedinej kvapky slovenskej krvi.⁶⁰ Nálada proti Hušekovi sa vystupňovala natoľko, že ho chceli zo zasadnutia vyhodiť. Na schôdzi prítomní Česi a niektorí Slováci, žiadali od T. G. Masaryka, aby bol J. Hušek označený za zradcu. Medzi nimi J. Janček mu údajne hrozil zastrelením.⁶¹ Huška vraj zo schôdze nevyhodili len vďaka T. G. Masarykovi, ktorý, ako uviedol Hušek, „myslel, že by to bola zlá diplomacia“.⁶² Hušek však znovu dôrazne zopakoval svoje rozhodné stanovisko, že boj za veľkočeský štát (Veľkú Čechiu) nie je hoden najmenej slovenskej obety a Slováci musia mať v budúcom Česko-Slovensku zmluvne zaistenú národnú autonómiu.⁶³

Okolnosti, na ktoré poukazoval autonomisticky vyhranený J. Hušek, však priznal aj jeho čechoslovakistický náprotivok M. Getting. Vo svojej knihe *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918* doslovne napísal, že v tom čase „slovenský človek musel čeliť nielen usilovne medzi Slovákmi pracujúcej propagande, ale aj častým netaktickým jednaniam a chovaniu sa z českej strany, ktoré často sa horšie znášalo, než čokoľvek iné a to z tej príčiny, že ono často zdálo sa potvrdzovať, čo maďarská propaganda našoptávala“.⁶⁴ A uvádza i príklady. Pri privítaní T. G. Masaryka v New Yorku predsedajúci Čech Wojtíšek vo svojej úvodnej reči Slovákov odignoroval. Čo však bolo dôležitejšie, České národné združenie, po všetkých zjednocovacích akciách a deklaráciách poslalo na jar 1918 Woodrowovi Wilsonovi prípis bez toho, aby o tom upovedomilo Ústrednú správu SLA napriek tomu, že išlo o spoločnú česko-slovenskú záležitosť. Ako uzatvára Getting: „[...] *trpezlivosť na strane slovenskej musela byť do krajnosti napínaná, aby vliv týchto všetkých prechmatov nepreniesol sa na spoločné dielo.*“⁶⁵

Pittsburská dohoda, skoncipovaná a v jej kaligrafickej podobe podpísaná T. G. Masarykom 14. novembra 1918, v deň, keď bol zvolený za prezidenta ČSR,⁶⁶ sa stala jedným zo základných východísk autonomistického hnutia na Slovensku v rokoch 1918–1938. Je však zaujímavé, že samotná dohoda pojem „autonómia“ nepoužíva.⁶⁷ Napriek alebo vďaka tomu sa v slovenskej

⁵⁹ Tamže. Veľkú zásluhu na tom, že do textu *Pittsburskej dohody* bola zahrnutá požiadavka snemu, pramene pripisujú členovi Československej národnej rady v Amerike, katolíckemu kňazovi Jánovi Kubaškov. HUŠEK, J.: *Pittsburghská Dohoda*. Jednota. Katolícky kalendár na priestupný rok 1933, 1933, s. 111; GETTING, M.: *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. B. m. 1933, s. 160; Archiv Ministerstva zahraničných vecí České republiky (ďalej AMZV), f. III, sekce MZV 1918–1939, k. 651, inv. č. 22, *Seventeenth Anniversary of the „Pittsburgh Pact“*. Katolícky Sokol, 22. 5. 1935 (výstrižok článku). Príloha listu Československého generálneho konzulátu v New Yorku Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 24. 5. 1935.

⁶⁰ Jednota (Middletown), 5. 6. 1918, s. 5.

⁶¹ *Prehľad vážnejších udalostí v histórii I. Kat. Slovenskej Jednoty*. Jednota. Katolícky kalendár na obyčajný rok 1931, 1931, s. 58.

⁶² HUŠEK, J.: *Pittsburghská Dohoda*. Jednota. Katolícky kalendár na priestupný rok 1933, 1933, s. 110.

⁶³ *Prehľad vážnejších udalostí v histórii I. Kat. Slovenskej Jednoty*. Jednota. Katolícky kalendár na obyčajný rok 1931, 1931, s. 58.

⁶⁴ GETTING, M.: *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. B. m. 1933, s. 155.

⁶⁵ Tamže, s. 157.

⁶⁶ STOLARIK, M. M.: *The Slovak League of America and the Canadian Slovak League in the Struggle for the Self-Determination of the Nation, 1907–1992*. Slovakia 39, 2007, No. 72–73, s. 14.

⁶⁷ Text *Pittsburskej dohody* pozri v prílohe 2.

a českej historiografii traduje názor, že *Pittsburská dohoda* bola ústupkom voči *Clevelandskej dohode*, pretože kým táto zabezpečovala rovnocenné postavenie Slovákov a Čechov v budúcom spoločnom federatívnom štáte, na základe *Pittsburskej dohody* mali mať Slováci v budúcom Česko-Slovensku len autonómiu (v zmysle asymetrického členenia budúceho česko-slovenského štátu). Domnievame sa, že ide o zásadnú dezinterpretáciu toho, ako *Pittsburskú dohodu* vnímali americkí Slováci. Existujú priame i nepriame dôkazy, že Slováci v Amerike nevnímali rozdiel medzi *Clevelandskou* a *Pittsburskou dohodou*, aspoň pokiaľ ide o požiadavku federatívneho usporiadania budúceho spoločného štátu Čechov a Slovákov.

Pokiaľ ide o *Clevelandskú dohodu*, terminológia v nej použitá nenecháva nikoho na pochybách, že projektovaný nový štát Čechov a Slovákov mal byť takouto federáciou, keďže dohoda zakotvovala „*Spojenie Českého a Slovenského národa vo federatívnom zväzku štátov*“.⁶⁸ K priamym dôkazom, že Slovenská liga v Amerike v otázke budúceho federatívneho usporiadania Česko-Slovenska nevnímala rozdiel medzi *Clevelandskou* a *Pittsburskou dohodou* patrí brožúra s názvom *Politická náuka vzhľadom na Česko-Slovenský štát* (neoficiálne nazývaná aj *Politický katechizmus*), ktorej autorom bol Ján A. Ferienčík a ktorú Slovenská liga v Amerike na zasadnutí svojej Ústrednej správy 31. júla 1919 v Pittsburgu prijala za svoj oficiálny program.⁶⁹ Podľa obsahu tejto brožúry ako oficiálneho programu SLA sa v jej predstavách mal „*riadiť pomer Slovenska ku Česku a Česka ku Slovensku*“,⁷⁰ tzn. v nej boli zakotvené základné predstavy SLA o budúcom štátoprávnom usporiadaní nového česko-slovenského štátu. Pri tom je potrebné zdôrazniť, že v uvedenej brožúre Slovenská liga v Amerike zhrňala program, podľa ktorého postupovala za obdobie posledných niekoľkých rokov (a ktorý vychádzal z *Clevelandskej dohody*), teda nebol to program, ktorý SLA sformulovala ad hoc, alebo až po skončení prvej svetovej vojny. V brožúrke predseda SLA A. P. Mamatey totiž píše: „*Knižička táto napísaná je [...] v duchu našej Česko-slovenskej Dohody*“⁷¹ [...] *lebo Slovenská Liga chce si zostať dôsledná, nemôže zahodiť svoj vlastný program, dlhá ktorého pracovala v posledných 4–5 rokoch a ktorý je tak stručne a jasne vyjadrený v Dohode napísanej a podpísanej samým prof. T. G. Masarykom, prezidentom Česko-Slovenskej Republiky.*“⁷²

Podľa tohto programu, Slovenská liga v Amerike, ako reprezentantka amerických Slovákov, okolnosť, ako bude v zmysle *Pittsburskej dohody* usporiadaná Česko-slovenská republika, vnímala takto: „*Česko-Slovenská Republika bude pozostávať z Českých Zemí a Slovenska. Spojené budú tvoriť silný celok. Oba štáty budú mať každý pre seba svoje zákony, svoju úradnú reč, svoje súdy, svoje školy, môžu mať aj svoje osobitné vojsko pre domácu potrebu, ale spoločné vojsko bude pre vonkajšiu obranu oboch štátov, vlastne jednej česko-slovenskej republiky; spolu budú tvoriť federáciu.*“⁷³

Z uvedeného je viac než zjavné, že rovnako, ako v prípade *Clevelandskej dohody*, aj na základe *Pittsburskej dohody* mal byť česko-slovenský štát vo vnímaní amerických Slovákov federáciou. A na inom mieste citovanej brožúry A. P. Mamatey pri úvahe nad budúcnosťou Slovenska v česko-slovenskom štáte uvádza: „*Uvidíme, ako sa veci na Slovensku vyvinú, že či Slovensko bude mať skutočne autonómiu, ako federatívna časť Česko-slovenskej republiky, alebo či splynie so Zemiami českými v jeden celok,*“⁷⁴ *s jedinou centrálnou vládou v Prahe...*“

⁶⁸ ASSV, fasc. 235A2, *Clevelandská dohoda*.

⁶⁹ FERIEŇČÍK, J. A.: *Politická náuka vzhľadom na Česko-Slovenský štát*. B. m. 1919.

⁷⁰ ASSV, fasc. 299K3, zápisnica zo schôdze Ústrednej správy Slovenskej Lígy vydržiavanej dňa 31. júla 1919 v Henry Hotel, Pittsburgh, Pa.

⁷¹ *Pittsburskej dohody*.

⁷² FERIEŇČÍK, J. A.: *Politická náuka vzhľadom na Česko-Slovenský štát*. B. m. 1919, s. 7.

⁷³ Tamže, s. 19.

⁷⁴ Zvýraznil A. P. Mamatey.

K nepriamym dôkazom môžeme pripočítať skutočnosť, že po prijatí *Pittsburskej dohody* sa nikde v krajskej tlači nenachádza zmienka o sklamaní alebo rozčarovaní autonomisticky vyhranených amerických Slovákov, práve naopak.⁷⁵ Podobne Jozef Hušek ako jeden z hlavných obhajcov samobytného postavenia Slovenska v budúcom Česko-Slovensku, a kritik akýchkoľvek čechoslovakistických tendencií, nazval T. G. Masaryka bezprostredne po prijatí *Pittsburskej dohody* iskrenným priateľom Slovákov: „*Professor Masaryk je iskrenný priateľ Slovákov i slovenčiny. Mali sme o tom pochybnosti, dnes z nich neostala ani tieň.*“⁷⁶ Je známe, že od roku 1915 sa spolupráca slovenských a českých krajských organizácií realizovala pod podmienkou rešpektovania zásad zakotvených v *Clevelandskej dohode*. Keby J. Hušek považoval *Pittsburskú dohodu* za ústupok voči *Clevelandskej dohode*, iste by to dal patrične najavo. Tým však, že sa mu do *Pittsburskej dohody* podarilo presadiť požiadavku osobitného slovenského snemu, ju považoval v otázke federatívneho usporiadania budúceho Česko-Slovenska za identickú s *Clevelandskou dohodou*. J. Hušek ako americký Slovák vychádzal totiž zo svojej americkej, nie európskej skúsenosti. V americkom chápaní našich krajanov štát, akým bolo Česko-Slovensko, vzniká a jeho právomoci sú vymedzené zmluvou medzi dvoma alebo viacerými nositeľmi suverenity. Rovnako z vôle oboch subjektov, alebo jedného z nich, môže zaniknúť. J. Hušek, ako aj väčšina amerických Slovákov, pevne trvala na požiadavke slovenského snemu, aby sa Slováci a Slovensko stali subjektom, ktorý štát zakladá, a nie objektom, ktorému sa „*až po uznaní Česko-Slovenska*“ niečo dáva. Okrem toho v americkom chápaní našich krajanov snem ako nositeľ suverenity 1) v oblasti ústavou dohovorenej právomoci nepodlieha a ani nemôže podliehať federálnemu parlamentu. Nad oboma inštitúciami môže byť ústavný súd, ale len ako strážca zákonnosti; 2) nemôže byť obmedzený v práve, aby sa dožadoval zmeny dohody, čiže ústavy štátu, alebo zrušenia dohody, t. j. vystúpenia zo štátneho zväzku.⁷⁷

Kým teda v *Clevelandskej dohode* bola požiadavka federatívneho usporiadania budúceho česko-slovenského štátu vyjadrená explicitne, v *Pittsburskej dohode* bola vyjadrená implicitne vo forme samostatného slovenského snemu. Je dôležité si tiež uvedomiť, *Clevelandská dohoda* popri „*federatívnom zväzku štátov*“ zároveň hovorí o „*úplnej národnej autonómii Slovenska*“, pričom pojem „*federácia*“ a „*autonómia*“ kladie vedľa seba. To znamená, že požiadavka autonómie bola v myslení amerických Slovákov rovná požiadavke dualistického usporiadania budúceho Česko-Slovenska podľa vzoru Spojených štátov amerických.

Je zrejme, že T. G. Masaryk v súlade s jeho koncepciou obnovy niekdajšieho českého štátu rozšíreného o Slovensko sledoval cieľ oslabiť *Clevelandskú dohodu*, čo sa prejavilo i v štylizácii *Pittsburskej dohody* (a zrejme zo známych taktických dôvodov pred dohodovými veľmocami túto štylizáciu akceptovali aj reprezentanti Slovákov v Amerike), ale práve presadenie požiadavky osobitného slovenského snemu jej dávalo význam dokumentu, ktorý v ponímaní amerických Slovákov zaručoval Slovákom v budúcom Česko-Slovensku plný samobytný vývin a autonómiu na federatívnom základe. Z uvedeného dôvodu neostalo neskôr T. G. Masarykovi nič iné, len *Pittsburskú dohodu* vyhlásiť za falzifikát.⁷⁸

K nepriamym dôkazom môžeme pripočítať i vyjadrenia čelných protagonistov slovenského krajského hnutia v USA. J. Hušek svoje predstavy v otázke budúceho postavenia Slovákov v spoločnom česko-slovenskom štáte vyjadril takto: „*I z politických, národných i hospodárskych príčin Slovák musí nástožiť na tom, že je svojským, to je, že je samobytným národom slovenským,*

⁷⁵ ČULEN, K.: *Pittsburghská dohoda*. Bratislava 1937, s. 190–194.

⁷⁶ Jednota (Middletown), 5. 6. 1918, s. 4; SIDOR, K.: *Slováci v zahraničnom odboji*. Bratislava 1929, s. 151.

⁷⁷ MINÁR, I.: *Americkí Slováci a Slovensko 1880–1980*. Bratislava 1994, s. 154–156.

⁷⁸ Archiv Kanceláre prezidenta republiky, f. Kancelár prezidenta republiky (1919–), sign. T 511/21, list T. G. Masaryka A. Hlinkovi z 12. 10. 1929.

ktorý dobrovoľne, teda zo svojej vlastnej slobodnej vôle vstupuje vo spoločnú domácnosť s bratom Čechom, ako rovný s rovným.“⁷⁹ Podobne aj Ignác Gessay tak v *Clevelandskej*, ako aj v *Pittsburskej dohode* videl riešenie na „federatívnom základe“.⁸⁰ A rovnako rozdiel medzi *Clevelandskou* a *Pittsburskou dohodou* nevidel ani Ivan Bielek, keď už ako predseda Slovenskej ligy v Amerike⁸¹ vyhlásil, že *Pittsburská dohoda* je „priamo totožná s *Clevelandskou Dohodou*“.⁸²

Vo svetle uvedených postojov amerických Slovákov k štátoprávnemu usporiadaniu Česko-Slovenska je lepšie pochopiteľný aj odpor T. G. Masaryka práve voči požiadavke osobitného slovenského snemu pri samotnom formulovaní *Pittsburskej dohody* (ako sme už uviedli). V súlade s ideou jednotného československého národa bolo podľa jeho mienky na projekte budúceho česko-slovenského štátu potrebné zastrieť národnostnú pestrosť, lebo iba národný princíp sa podľa súdobých teoretikov a politikov pokladal za oprávnenie vzniku nových štátnych útvarov. Hoci totiž T. G. Masaryk slovenskú problematiku dokonale poznal a strategicko-politický význam Slovenska využil v projektovanom novom štátnom útvare, na medzinárodnopolitickej scéne si zvolil cestu integrovania slovenskej otázky do českej na základe fikcie o jednotnom československom národe.⁸³

Naproti tomu požiadavka slovenského snemu vychádzala u väčšiny amerických Slovákov z prirodzenej požiadavky práva na samourčenie a úplnej samosprávy pre slovenský národ. Táto požiadavka, formulovaná už v *Memorande Slovenskej ligy v Amerike* z rokov 1914–1915 a plne obsiahnutá aj v *Clevelandskej dohode* z roku 1915, sa stala motívom, pre ktorý väčšina amerických Slovákov podporovala aj autonomistické hnutie na Slovensku po vzniku ČSR.

Uvedenú interpretáciu *Pittsburskej dohody* podporuje aj najnovší výskum autonomistického hnutia na Slovensku. Martin Vašš vo svojej monografii *Slovenská otázka v 1. ČSR (1918–1938)*⁸⁴ konštatuje, že slovenským autonomistom v medzivojnovom období zo štruktúrneho hľadiska (aj vzhľadom na neustále prítomnú požiadavku symetrického česko-slovenského vzťahu) išlo v skutočnosti o federáciu. Uvedenú skutočnosť potvrdzujú takmer všetky návrhy z dielne HSLS na autonómiu Slovenska z tohto obdobia. Dôležitou je aj skutočnosť, že Jozef Tiso v poslaneckej snemovni na konci roku 1937 na základe skúseností nadobudnutých počas svojej cesty do USA začal *Pittsburskú dohodu* interpretovať vo federalistickom kóde, a to práve pod vplyvom informácií od amerických Slovákov, ktorí ako vzor pre budúcu spoločnú republiku Čechov a Slovákov uvádzali štátoprávny zväzok Spojených štátov amerických.

Je preto zrejmé, že v dôsledku hromadného slovenského vystaňovalctva do zámoria od konca sedemdesiatych rokov 19. storočia žilo roku 1914 v USA podľa odhadov viac než pol milióna slovenských prisťahovalcov. Americkí Slováci si na pôde Spojených štátov čoskoro začali zakladať podporné spolky, časopiseckú tlač a farnosti, ktoré mali slúžiť na upevnenie ich novej existencie. Stupňujúci sa maďarizačný tlak vo vtedajšom Uhorsku viedol roku 1907 slovenských prisťahovalcov v USA k založeniu Slovenskej ligy v Amerike ako strešnej organizácie Slovákov v Spojených štátoch. Tá v rokoch 1914–1915 publikovala svoj politický program v osobitnom memorande, ktoré vo svojej konečnej štylizácii požadovalo pre slovenský národ

⁷⁹ HUŠEK, J.: *Čo som videl, počul a skúsil na Slovensku*. Jednota. Katolícky kalendár na priestupný rok 1920, 1920, s. 46.

⁸⁰ GESSAY, I.: *Slovensko po oslobodení*. Cleveland b. r., s. 23–24.

⁸¹ Ivan Bielek bol predsedom SLA v rokoch 1920–1934.

⁸² ASSV, fasc. 299A2, *Zpráva Predsedu Slov. Lígy v Amerike podaná a prijatá na XIV. Kongresse Slov. Lígy vydrživanom v dňoch 28., 29. a 30. júna 1922, v Pittsburghu, Pa. Pittsburgh [b. r.], s. 5.*

⁸³ *Dejiny Slovenska*. Diel VI. *Od konca 19. stor. do roku 1918*. Bratislava 1986, s. 428.

⁸⁴ VAŠŠ, M.: *Slovenská otázka v 1. ČSR (1918–1938)*. Martin 2011.

úplnú samosprávu a právo na samourčenie. Po vypuknutí prvej svetovej vojny sa medzi americkými Slovákmi postupne presadila myšlienka štátneho spojenia s Čechmi, ktorá sa konkretizovala roku 1915 v uzavretí *Clevelandskej dohody*. Nerešpektovanie jej základného federatívneho princípu českou stranou však čoskoro viedlo k rozporom v slovenskom a českom krajskom hnutí v USA. Uvedené konflikty sa rozhodol eliminovať Tomáš G. Masaryk, ktorý po svojom príchode na americký kontinent v máji 1918 uzavrel s americkými Slovákmi novú, tzv. *Pittsburskú dohodu*. Aj napriek tradovanému názoru, že *Pittsburská dohoda* bola ústupkom voči *Clevelandskej dohode*, zachovali sa priame i nepriame dôkazy, že aspoň pokiaľ ide o požiadavku federatívneho usporiadania budúceho spoločného štátu Čechov a Slovákov americkí Slováci nevnímali rozdiel medzi oboma dohodami. Je zrejmé, že T. G. Masaryk v súlade s jeho koncepciou obnovy niekdajšieho českého štátu rozšíreného o Slovensko sledoval cieľ oslabiť *Clevelandskú dohodu*, čo sa prejavilo v štylizácii *Pittsburskej dohody*. No práve presadenie požiadavky osobitného slovenského snemu dávalo posledne menovanej význam dokumentu, ktorý v ponímaní amerických Slovákov zaručoval Slovákom v budúcom Česko-Slovensku plný samobytný vývin a autonómiu na federatívnom základe. Navyše, táto interpretácia *Pittsburskej dohody* má oporu aj v najnovšom výskume domáceho slovenského autonomistického hnutia v medzivojnovom období.

Príloha 1

Clevelandská dohoda

„**ČESKÉ NÁRODNÍ SDRUŽENÍ**“ v Americe a „**SLOVENSKÁ LÍGA**“ v Amerike, uzavreli – cieľom umožnenia spoločného účinkovania a jednotného postupu za dosiahnutie politickej voľnosti a samostatnosti národa Českého a Slovenského – dohodu, na základe zásad nasledujúceho „Programu“ a jemu zodpovedajúcej „Organisácie“:

PROGRAM:

- 1) Samostatnosť Zemí Českých a Slovenska.
- 2) Spojenie Českého a Slovenského národa vo federatívnom zväzku štátov, s úplnou národnou autonómiou Slovenska, vlastným snemom, vlastnou štátnou správou, úplnou kultúrnou slobodou – teda i s plným užívaním jazyka Slovenského – vlastnou správou finančnou a politickou – **so štátnym jazykom slovenským**.
- 3) Volebné právo: všeobecné, tajné, priame.
- 4) Forma vlády: personálna únia, s demokratickým sriadením štátu, podobne ako v Anglii.
- 5) Tieto body tvoria základ predbežnej obapolnej dohody a môžu byť doplnené, poťažne rozšírené, len na základe dorozumenia sa oboch stránok. České Národní Sdružení, podržuje si právo prípadnej zmeny a to samé právo, má aj Slovenská Líga.

ORGANISÁCIA:

- 1) „České Národní Sdružení“ v Americe a „Slovenská Líga“ v kruhu svojho pôsobenia – zbiehajú najväčší možný fond pre túto spoločnú akciu. – Obe organizácie – Slovenská i Česká spravujú si svoj fond samostatne. – Slovenská Líga uzná jedine „České Národní Sdružení“ za oficiálneho reprezentanta Čechov Amerických, práve tak uznáva České Národní Sdružení výlučne len „Slovenskú Lígu“ za ústredie Slovenské.
- 2) Obe organizácie uznajú za kompetentné len tie osoby a organizácie, ktoré budú uznané a poverené shodne Ústředím Českého Národního Sdružení a Slovenskou Lígou. Preto bude sa

jednať v spoločných veciach Česko-Slovenských – s Čechmi v Amerike i v Európe, len prostredníctvom „Českého Národného Sdružení“ – a práve tak so Slovákmí, len prostredníctvom „Slovenskej Lígy“. – Obe organizácie budú vystupovať spoločne u vlád a v jednaní s ostatnými organizáciami, alebo zástupcami Slováckymi, tu i v Európe.

- 3) Utvorí sa spoločný výbor česko-slovenský – vymenovaný Českým Národným Sdružením a Slovenskou Lígou – ktorý vstúpi do vyjednávania s Juhoslovanmi. –
- 4) Ohľadne spoločného výkonného výboru a ďalšieho organizačného sriadenia, dohodnú sa „Ústredna Českého Národného Sdružení“ a „Ústredná Správa Slovenskej Lígy“ – ku čomu dáva im konferencia poverenie.
- 5) Pred verejnosťou a pri spoločných prejavoch vystupuje „Ústredna Českého Národného Sdružení“ a ústredná správa „Slovenskej Lígy“ pod menom: „Exekutíva Čechov a Slovákov v Amerike“. –
- 6) Vo všetkých osadách, v ktorých sú slovenské a české spolky – usporiadajú sa spoločne manifestácie. –
- 7) Tlačový výbor „Ústredny Českého Národného Sdružení“ bude rozšírený o pána Štefana Osuského, ako zástupcu Slovákov a postará sa o častejšie informácie americkej tlače v otázkach českých a slovenských. –
- 8) Táto dohoda o spoločnom postupe, stane sa platnou a záväznou, akonáhle jej český a slovenský originál podpísaný bude predsedom a tajomníkom „Slovenskej Lígy“ a predsedom a tajomníkom „Ústredny Českého Národného Sdružení“.

Za „České Národní Sdružení“
(Ústřednu)
Dr. Ludvík Fisher v.r.
předseda
Josef Tvrzický-Kramer v.r.
tajomník

Za „Slovenskú Lígu“
(Ústredňu)
Albert Mamatey
predseda
Ivan Daxner
tajomník

Zdroj: PEKNÍK, M. (ed.): *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*. Diel I. Bratislava 1998, s. 445–447.

Príloha 2

Pittsburská dohoda

Česko-Slovenská Dohoda,
uzavretá v Pittsburghu, Pa., dňa 30. mája 1918.
Predstavitelia slovenských a českých organizácií vo Spoj. Štátoch.
Slovenskej Lígy, Českého Národného Sdružení a Sväzu Českých Katolíkov,
porokovali za prítomnosti predsedu Česko-Slovenskej Národnej Rady profesora Masaryka,
o česko-slovenskej otázke a o našich posavadných programových prejavoch a usniesli sa nasledovne:
Schvaľujeme politický program usilujúci sa o Spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte z Českých Zemí a Slovenska.
Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy.
Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec.
Česko-slovenský štát bude republikou. Jeho Konštitúcia bude demokratická.

Organisácia spolupráce Čechov a Slovákov vo Spojených Štátoch bude podľa potreby a meniacej sa situácie, pri spoločnom dorozumení, prehĺbená a upravená.

Podrobné ustanovenia o zariadení česko-slovenského štátu ponechávajú sa osvobodným Čechom a Slovákom a ich právoplatným predstaviteľom.

Nasledujú podpisy predstaviteľov slovenských a českých krajanských organizácií a podpis T. G. Masaryka.

Zdroj: PEKNÍK, M. (ed.): *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*. Diel I. Bratislava 1998, s. 485–487.

Summary

To the Development of the Idea of the Czecho-Slovak Statehood in the Compatriotic Movement in the USA

The author of the paper deals with the selected problems related to the development of the idea of Czecho-Slovak statehood in Slovak and Czech compatriotic movement in the USA. Due to Slovak mass overseas emigration since the late 1870's, it is estimated that more than half a million Slovaks were living in the USA in 1914. Once there, they established three pillars of their new communities: fraternal-benefit societies, newspaper press and parish churches. Since 1867 the Magyars had set out to forcibly assimilate all the non-Magyar nationalities in Hungary. In response to the "Magyarization", American Slovak leaders decided to establish the Slovak League of America as a cover organization for all nationally conscious Slovak organizations in the USA. In 1914–1915 the League issued its political programme in a memorandum which in its final version demanded full autonomy and the right of self-determination for Slovak nation. After the onset of the World War I, American Slovaks gradually agreed with the idea of the state union with the Czechs. In 1915 the Cleveland Agreement was concluded between the Slovaks and the Czechs in the USA. However, the Czechs did not respect its basic federative principle, which led to conflicts between the two parts of the compatriotic movement. These conflicts were to be settled by Tomáš G. Masaryk, who in May 1918 concluded another agreement with American Slovaks. Despite the fact that Slovak and Czech historians consider this Pittsburgh agreement to be "weaker" than the Cleveland Agreement, there are direct and indirect evidences that American Slovaks did not see any difference between the Cleveland and Pittsburgh Agreements, at least in the matter of the demand of the federative arrangement of the future Czecho-Slovak state. It is apparent that T. G. Masaryk tried to weaken the Cleveland Agreement in accordance with his conception of the restoration of the former Czech state enlarged by Slovakia. Indeed, it can be visible in the wording of the Pittsburgh Agreement. However, the inclusion of the requirement of the separate Slovak diet made the Pittsburgh Agreement a document which guaranteed the Slovaks full autonomy on federative basis in the future Czecho-Slovak state. Moreover, this interpretation of the Pittsburgh Agreement is fully supported by the recent research in the field of the Slovak autonomist movement in Czechoslovakia in the interwar period.